

Menntamálanefnd Alþingis

Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á höfundalögum, nr. 73/1972, með síðari breytingum. (Lagt fyrir Alþingi á 138. löggjafarþingi 2009-2010.)

Reykjavík 17. maí 2010

Upplýsing – félag bókasafns og upplýsingafræða hefur fengið í hendur frumvarp til laga um breytingar á höfundalögum Þskj. 912 – 523. mál.

Innan Upplýsingar hefur **starfshópur um höfundarétt** haft það hlutverk að fylgjast með innleiðingu tilskipana Evrópusambandsins í lög Íslands og annarra Evrópulanda og breytingum á íslensku höfundalögum. Í hópnum eru fulltrúar hinna ýmsu tegunda bókasafna, þ.e. háskólabókasafna, almenningsbókasafna, sérfræðibókasafna og skólabókasafna. Hópurinn veitir því fúslega umsögn um frumvarpið f.h. Upplýsingar. Í umsögninni verður fjallað um þau atriði frumvarpsins sem snerta bókasöfn, bæði beint og óbeint.

Hlutverk bókasafna er skilgreint í lögum um almenningsbókasöfn og í lögum um Landsbókasafn Íslands – Háskólabókasafn og í lögum um Blindrabókasafn Íslands. Í aðalatriðum er það **tvíþætt**, þ.e. **varðveisluhlutverk og miðlunarhlutverk**. Við leggjum áherslu á að ákvæði í höfundalögum hindri ekki söfnin í að sinna þessum hlutverkum.

Við fögnum þeim breytingum sem fyrirhugaðar eru á undantekningarákvæðum í 12., 15. og 19. greinum laganna til hagsbóta fyrir bókasöfnin og teljum að þær geri bókasöfnunum mun auðveldara fyrir að sinna hlutverkum sínum lögum samkvæmt. Við gerum þó eftirfarandi athugasemdir við þær:

Í **1. gr. um 12. gr. 4.** eru heimiluð útlán á eintökum sem afrituð hafa verið samkvæmt 2.-4. tölul. 1. mgr. en í athugasemd við þá grein er tekið fram að þau taki ekki til stafrænna eintaka. Eintökin sem vísað er til gætu þó eins verið upphaflega á stafrænu formi, t.d. stafrænar hljóðbækur sem lögum samkvæmt er annars heimilt að lána út. Einnig viljum við benda á að eintakagerð skv. 3. og 4. tölul., á efni af eldri og í sumum tilfellum úreltum miðlum t.d. hljóðsnældum eða filmum væri óskynsamlegt að gera öðruvísi en stafrænt og lána út á því formi enda er þetta ekki bannað í lagagreininni sjálfri.

Í **2. gr um 12. gr. a** er „heimilt að veita einstaklingum aðgang í rannsóknarskyni eða vegna náms að birtum verkum á þar til gerðum búnaði...“

Við teljum óþarft að skilgreina í hvaða tilgangi aðgangurinn er veittur og leggjum til að klausan „í rannsóknarskyni eða vegna náms“ verði felld niður. Sambærileg klausa í dönsku höfundalögum er „til personligt gennemsyn eller studium på stedet ...“

Í **19. gr.** er tekið fram að höfundar eigi rétt á sanngjörnum bótum vegna hljóðupptöku af bókmenntaverkum sem gerð er til þess að þeir sem ekki geta nýtt sér prentað mál til lestrar geti lesið þau.

Við teljum æskilegt að þessar bætur kæmu beint frá ríkinu en ekki af fjárveitingu Blindrabókasafns Íslands. Ekkert annað bókasafn á Íslandi þarf að greiða sérstaklega fyrir að að auðvelda notendum sínum sjálfsagt aðgengi að lesefni. Við leggjum því til að bætt verði við ákvæði sem felur þetta í sér, t.d. um að þessar bætur komi úr Bókmenntasjóði.

Í lögum um Bókmenntasjóð eru ákvæði um greiðslur ríkisins til höfunda fyrir útlán bóka þeirra á bókasöfnum en í lögum um Blindrabókasafn Íslands eru ákvæði um samninga um greiðslur þess til Rithöfundasambands Íslands.

Blindrabókasafninu er gert að greiða Rithöfundasambandinu ákveðið gjald á hvert eintak sem hljóðritað er og dreift, auk afnotagjalds en ber að auki ærinn kostnað af því að framleiða eintökin. Við teljum að þessi gjöld geti valdið misrétti gagnvart notendum safnsins, þar sem Blindrabókasafnið þarf að horfa í kostnað vegna eintakafjölda sem framleiddur er og afnotagjalda af takmarkaðri fjárveitingu.

10. – 13. gr.

Við gerum ekki formlegar athugasemdir við þessar greinar en vörum við því að of ströng refsíákvæði, t.d. um hlutdeild í höfundarréttarbrotum gætu komið niður á þeim sem vegna gáleysis og vanþekkingar á höfundalögunum fremja brot gegn þeim.

Bókaverðir verða áþreifanlega varir við að ákvæði í höfundalögum hafa ekki fylgt tækninýjungum nægilega hratt og hafa orðið æ flóknari vegna ákvæða um stafræna efnið. Þetta hefur orðið til þess að fólk á æ erfiðara með að gera sér grein fyrir hvað er leyfilegt og hvað ekki.

Við teljum vafasamt að strangari refsíákvæði verði til þess að fækka brotum á netinu og að mildari leiðir til að umbuna rétt höfum fyrir afnot verka sinna myndu skila betri árangri. Í því sambandi má nefna þá hugmynd að netþjónustufyrirtæki innheimti gjöld sem renni til rétthafa.

Samtök bókavarda og bókasafna víða um heim hafa lýst áhyggjum sínum vegna hættu á því að bókasöfn og notendur þeirra geti orðið fyrir lögsóknum vegna meintra höfundalagabrota. Af því tilefni hafa Alþjóðasamtök bókavarda IFLA ályktað um að höfundalög ættu að innihalda verndarákvæði fyrir bókasöfn og starfsfólk þeirra sem breytir í góðri trú og hefur ástæðu til að ætla að það hafi farið að höfundalögum.¹

Virðingarfyllst,

Starfshópur um höfundarétt á vegum Upplýsingar, félags bókasafns- og upplýsingafræða

Ólöf Benediktsdóttir, Stofnun Árna Magnússonar, tilnefnd af Upplýsingu
Áslaug Agnarsdóttir, Landsbókasafni Íslands – Háskólabókasafni, tilnefnd af Lbs-Hbs
Sigurður J. Vigfússon, Borgarbókasafni, tilnefndur af Samtökum forstöðumanna í almenningubókasöfnum
Þórhildur S. Sigurðardóttir, Bókasafni Menntavísindasviðs H.Í., tilnefnd af háskólabókasöfnum
Þórunn Snorradóttir, Fjölbrotaskólanum í Breiðholti, tilnefnd af bókasöfnum í framhaldsskólum.

IFLA viðmiðin:

- Bókasöfn ættu að mega gera eintök af útgefnum og óútgefnum verkum til varðveislu og flytja þau á annað form í þeim tilgangi.
- Skylduskil ættu að ná yfir hugverk á öllu formi og tryggja varðveislu þeirra.
- Bókasöfn ættu að geta sent notendum verk í millisafnalánum, beint eða með milligöngu annars safns óháð formi og samskiptamiðli.
- Bókasöfn og menntastofnanir ættu að geta veitt aðgang að hugverkum vegna (fjar)kennslu svo framarlega sem ekki sé gengið á rétt höfundar eða réttshafa.
- Eintakagerð vegna rannsókna eða til einkanota ætti að vera leyfileg.
- Það ætti að vera leyfilegt að flytja efni af einu formi á annað til að tryggja aðgengi fyrir fatlaða á þann hátt sem hentar hverjum og einum. Leyfa ætti miðlun þessa efnis milli landa til að draga úr kostnaði og auka fjölbreytni.
- Samngjörn notkun hugverka ætti að vera leyfileg í ýmsum tilgangi, svo sem vegna náms, rannsókna, gagnrýni o.þ.h.
- Höfundarlaus (orphan) verk þarf að setja undantekningarákvæði um svo hægt sé að varðveita þau eins og önnur og ekki komi til lögsókna vegna þeirra.
- Höfundaréttur ætti aðeins að gilda í 50 ár eftir lát höfundar.
- Bókasöfn ættu að geta sniðgengið tæknilegar aðgangshindranir án þess að gengið sé á rétt höfundar.
- Samningar eða nytjaleyfi ættu ekki að takmarka undantekningarákvæði í höfundalögum eða endurskilgreina þau.
- Setja ætti ákvæði til að vernda bókasöfn og starfsfólk bókasafna gegn lögsóknum ef það breytir í góðri trú og telur að farið sé að höfundalögum.